

Camilo José Cela (1916-2002)

In 1989 werd Camilo José Cela Trulock de Nobelprijs voor Literatuur toegekend, in 1994 de *Premio Planeta* en in 1995 de *Premio Cervantes*. Van Puerto Rico tot Jeruzalem kenden diverse universiteiten hem een eredoctoraat toe. En als klap op de vuurpijl eerde koning Juan Carlos hem in 1996, op zijn tachtigste verjaardag, met de adellijke titel Markies van Iria Flavia voor zijn buitengewone bijdragen aan de Castiliaanse taal en literatuur. Aan officiële erkenning ontbrak het hem uiteindelijk dus niet.

Wapen van de
Markies van Iria Flavia

De keerzijde: In de Francotijd werd hij als medewerker van de nationale censuur door de literaire wereld beschouwd als spion en verrader. In 2004 volgde alsnog een veroordeling hiervoor. Op de Premio Cervantes had hij veel te lang moeten wachten, althans dat vond hij zelf. 'In onze beoordeling spelen uitsluitend zijn literaire kwaliteiten een rol

en niet zijn uitspraken', verklaarde de juryvoorzitter bij de toekenning van deze prijs aan Cela. Openlijk werd Cela door verschillende critici neergezet als huichelaar, verwaande snoeshaan en opschepper. Hij werd aangeklaagd wegens plagiaat in het boek *La cruz de San Andrés* uit 1994, waarvoor hij de Premio Planeta had ontvangen. De schrijfster en beeldend kunstenaar María del Carmen Formoso ontdekte in 1999 in genoemd werk grote overeenkomsten in verhaallijnen en personages met haar eigen boek *Carmen, Carmela, Carmiña* en zelfs identieke tekstdelen. In deze zaak werd Cela in eerste instantie vrijgesproken, maar uiteindelijk in 2009 door de rechter veroordeeld.

Wie was Camilo José Cela? Op zijn minst een zeer productief en veelzijdig man. Meer dan een halve eeuw lang liet hij van zich horen als essayist, tijdschriftredacteur, journalist, maar bovenal als auteur van een aanhoudende stroom romans, verhalenbundels, gedichten, reisverhalen, toneelstukken en lexicografische werken. Daarnaast boekte hij enig succes als schilder en als toneel- en filmacteur. Algemeen wordt erkend, dat Cela een der belangrijkste en meest invloedrijke Spaanse auteurs van de twintigste eeuw was. De meeste van zijn romans werden enthousiast ontvangen, in vele talen vertaald en ook bestaan er verfilmingen van enkele van zijn werken. Plagiaat is echter wel een doodzonde voor een schrijver, zijn keuzes in het leven blijven omstreden en als een gemakkelijk of beminnelijk man wordt hij nergens afgeschilderd.

Camilo José Cela werd in 1916 geboren in de parochie Iria Flavia in Padrón, een kleine plaats in Galicië. Hij was het eerste kind van een Galicische vader en een moeder van Engels-Italiaanse origine. Zijn Engelse grootvader was leidinggevende geweest bij de aanleg van de eerste spoorweg van Galicië. In 1925 verhuisde het gezin naar Madrid, in verband met het werk van de vader. In 1931 moest Camilo maandenlang in een tuberculose-sanatorium doorbrengen. Deze gedwongen rustperiode benutte hij voor een intensieve bestudering van literatuur, in het bijzonder werken van de filosoof Ortega y Gasset en van klassieke Spaanse schrijvers.

Camilo José Cela (1916-2002)

belangrijkste vertaalde romans:

De familie van Pascual Duarte
vert. Aline Glastra van Loon, 1995

De bijenkorf
vert. J.G. Rijkmans, 2004

Mrs. Caldwell spreekt met haar zoon
vert. Mariolein Sabarte, 1989

De nacht van San Camilo
vert. Ton Ceelen, 1991

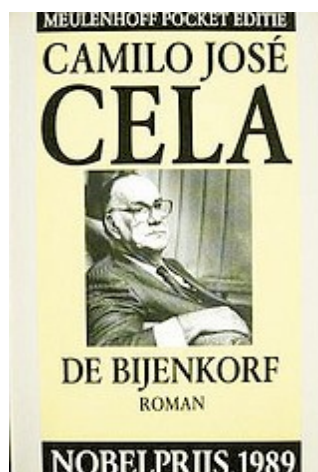
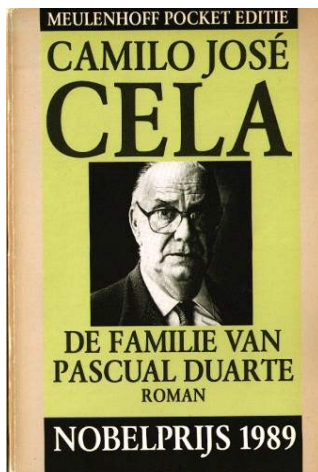
Mazurka voor twee doden
vert. Ton Ceelen, 1990

De windmolen, novelle
vert. G.J. Geers, 1989

(alle door J.M. Meulenhoff)

Secundair onderwijs genoot Camilo José Cela aan het *Instituto de San Isidro* in Madrid, een eeuwenoude jezuïetenschool die trots melding maakt van vele later illustere oudleerlingen: de schrijvers Lope de Vega, Calderón de la Barca en Francisco de Quevedo en de winnaars van de Nobelprijs voor Literatuur in respectievelijk 1922 en 1977, Jacinto Benavente en Vicente Aleixandre. En voortaan dus ook Camilo José Cela. Na de schooljaren begon Cela aan een studie Medicijnen in Madrid, maar al gauw was hij vaker als toehoorder bij de colleges Moderne Spaanse Literatuur te vinden. Hij kwam in aanraking met enkele schrijvers, hield de studie voor gezien en ging zich volledig aan literatuur wijden.

Toen spoedig daarna de Spaanse Burgeroorlog uitbrak, koos hij partij voor de nationalist en vocht mee aan hun zijde. Al snel echter raakte hij gewond en de rest van de oorlogsperiode bracht hij in een hospitaal in Logroño door. Na afloop van de Burgeroorlog werd Cela door twijfels overvallen, zag geen heil in hervatting van zijn studie, werkte tijdelijk voor een textielbedrijf, maar begon geleidelijk ook weer serieus te schrijven. De eerste editie van zijn

debuutroman, *La familia de Pascual Duarte*, kwam in 1942 uit. Slechts met veel moeite en dankzij de bemiddeling van een vriend werd een uitgever voor dit boek gevonden. Ondanks deze moeizame start werd het boek een groot succes en bespraken, enkele literaire critici het vol enthousiasme. Daarna werd het echter door de censuur op last van de clerus van de rooms-katholieke kerk verboden. De tweede druk werd in Argentinië uitgegeven. *La familia de Pascual Duarte* werd in 1975 verfilmd door Ricardo Franco. Direct na zijn debuut begon Cela aan *La colmena* (De bijenkorf), in 1951 eveneens in Buenos Aires gepubliceerd.

Camilo José Cela trouwde in 1944 met María del Rosario Conde Picavea. In 1946 werd hun enig kind geboren, een zoon die dezelfde voornamen kreeg als pa: Camilo José Cela Conde. In 1954 vestigde Cela zich met vrouw en kind in Palma de Mallorca waar hij gedurende twintig jaar als hoofdredacteur van het tijdschrift *Papeles de Son Armadans* onder meer aan dissidente schrijvers in ballingschap een podium bood. Op eigen initiatief werkte hij in die tijd voor de censuur van het Franco-regime. Dit verdedigde hij laconiek met: 'Het is beter dat ik hier zit dan iemand anders en bovendien heb ik het geld nodig'. Al in 1957 mocht Cela toetreden tot de *Real Academia de España*. In 1959 liet hij het eerste deel van zijn memoires het licht zien, *La Rosa*, over zijn jeugd jaren, dat bedoeld was als het begin van een zeer omvangrijk project. Pas in 1993 kwam een tweede deel memoires uit en daar bleef het bij.

Camilo José Cela was onder meer bevriend met de veel oudere Pablo Picasso. Het boek *Gavilla de fábulas sin amor* uit 1962 was een gezamenlijk project. Het bevat verhalen van Cela en 32 droge-naaldprenten van Picasso.

Ex libris van Cela (C.J.C.) door Picasso

Een prent van Pablo Picasso uit *Gavilla de fábulas sin amor*

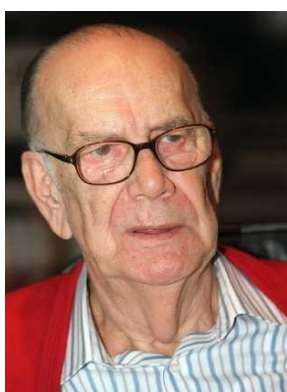

Pablo Picasso en Camilo José Cela

Na de Francotijd, tijdens de Transitie, was Cela van juni 1977 tot januari 1979 senator, daartoe benoemd door koning Juan Carlos I. In die positie was hij betrokken bij de totstandkoming van de nieuwe grondwet. Hij betoonde zich in die tijd groot voorstander van het aanwijzen van het Castiliaans als enige officiële taal van Spanje.

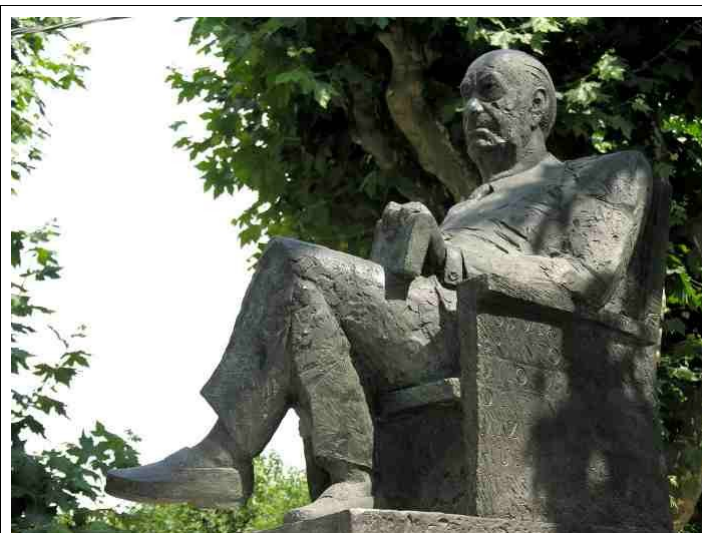
De werken van Camilo José Cela kenmerken zich door een fantasierijke inhoud, met overdrijvingen en met accentuering van plotseling opdoemende gewelddadigheid. Qua milieu spelen zijn werken zich vaak af aan de randen van de samenleving. Zijn stijl wordt rauw-realistisch genoemd en is vol ironische wendingen. De term *tremendismo* die er wel aan gehecht wordt, is ontleend aan een bepaalde stijl van stierenvechten. Sommige van zijn verhalende werken zijn als experimenteel, surrealistisch of zelfs absurdistisch te kwalificeren. De laatste romans tonen de meeste complexiteit.

Decennialang was María del Rosario zijn trouwe echtgenote en allround-secretaresse. In 1989 scheidde hij echter van haar en in 1991 trad hij opnieuw in het huwelijk, met Marina Castaño. Tot zijn overlijden in januari 2002 woonden zij in Guadalajara. Zijn laatste gepubliceerde werk was *Madera de Boj* uit 1999. De vrije, ongebonden structuur ervan, de onstuimigheid en het bijzondere taalgebruik maken deze roman tot een typerend laatste werk.

Cela's debuutroman werd pas in 1950 in het Nederlands vertaald. Ook andere werken werden pas vele jaren na publicatie van het origineel onder de aandacht van het Nederlandse publiek gebracht en gerecenseerd. Bijzonder succesvol waren zijn boeken hier nooit. Vanaf 1989, toen Cela de Nobelprijs won en tegelijkertijd de belangstelling in

Nederland voor literatuur uit Spanje in het algemeen enige opleving toonde, werd een aantal van de eerste vertalingen heruitgegeven in ons land. De momenteel beschikbare vertalingen dateren soms van vele jaren geleden - die van *De windmolen* van de hand van Geers zelfs uit 1958 - maar zijn merendeels nog verrassend goed leesbaar. Uitgeverij Meulenhoff komt de eer toe, bij uitstek Cela naar de Nederlandse lezer gebracht te hebben.

Enkele dagen nadat Camilo José Cela in 1989 de Nobelprijs voor Literatuur in ontvangst genomen had, publiceerde zijn zoon, die inmiddels hoogleraar rechtsfilosofie was, een beschouwing over zijn relatie met zijn vader: *Cela, mi padre*. In een interview karakteriseerde de zoon zijn vader enigszins laconiek als: 'een man met een enorm ego'.

Cela werd in Padrón begraven. Hij wordt er geëerd met een standbeeld, een plein en een laan. Ook in verscheidene andere plaatsen in de Spaanstalige wereld is hij vernoemd. In Padrón beheert een stichting in een museum de literaire erfenis van Cela, onder het motto een uitspraak van de schrijver: *El que resiste, gana*, wat zoveel betekent als 'de aanhouder wint'.

Heleen Peeters, 28 juni 2009